

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14510538>

Berdoq nomidagi Qoraqolpoq Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti

buxgalteriya hisobi va auditi 2-kurs talabasi

Oralbaeva Feruza Jumabay qizi

Annotatsiya: *Iqtisodiyotning rivojlanishida bazor munosabatlariga o'tish jarayonida buxgalteriya hisobini tashkil etish va uni olib borish katta ahamiyat kasb etadi. Bu esa o'z navbatida buxgalteriya hisobining axborot tizimi va uni kompyuterda ishlab chiqish, ya'ni hisobni to'g'ri yuritishda foydalaniladigan asosiy vositasi bo'lib kelmoqda. Ushbu maqolada buxgalteriya hisobini yuritishda axborot texnologiyalarning o'rni, ularning vazifalari, qanday yuritilishi usullari va zamonaviy uslubiyatlari yoritib berilgan.*

Ka'lit so'zlar: *amaliy dasturlar paketi, FIFO(first in first out) va LIFO(last in first out), 1C: Buxgalteriya, UzASBO, AI, Fintech*

Annotation; *In the development of the economy, in the process of transition to market relations, the organization and conduct of accounting is of great importance. This, in turn, is the main tool used in the accounting information system and its development on a computer, that is, in correct accounting. This article describes the role of information technologies in accounting, their functions, methods of management and modern methods.*

Keywords: *application package, FIFO(first in first out) and LIFO(last in first out), 1C: Accounting, UzASBO, AI, Fintech*

Аннотация; *В развитии экономики, в процессе перехода к рыночным отношениям большое значение имеет организация и ведение бухгалтерского учета. Это, в свою очередь, является основным инструментом, используемым в информационной системе бухгалтерского учета и ее разработке на компьютере, то есть в правильном учете. В данной статье описывается роль информационных технологий в бухгалтерском учете, их функции, методы управления и современные методы.*

Ключевые слова: *пакет приложений, ФИФО(первым пришел первым) и ЛИФО(последним пришел первым), 1C:Бухгалтерия, УзАСБО, AI, Fintech*

KIRISH

Hozirgi kunda axborot texnologiyasining jadal rivojlanishi davriga guvoh bo'lib turibmiz. Axborot texnologiyasining ishlab chiqarish jarayonida joriy etish ham yuqori samaraga ega bo'lmoqda. Xuddi shu kabi buxgalteriya hisobini axborot texnologiyalari orqali yuritish ham yuqori samara berishi hech kimga sir emas. Bu borada, mamlakatimizda yetarlicha amaliy tajriba orttirilgan. Masalan, 1C:Buxgalteriya dasturiy ta'minotini milliy qonunchiligimizga moslashtirilishi yoki 1UZ, BEM dasturiy

ta'minotlarining ishlab chiqilishi bunga yaqqol misol bo'la oladi. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan byudjet tashkilotlari buxgalteriya hisobini yurituvchi "UzASBO" dasturiy majmuasi 2011-yilda foydalanishga topshirilgan bo'lib, O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2010-yil 22-dekabrda 2169-son bilan ro'yxatga olingan "Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risidagi yo'riqnoma" talablariga to'liq javob beruvchi va respublikamizda Web-texnologiyaga asoslangan holda ishlab chiqilgan ilk dasturiy majmualardan biridir. Dasturdan foydalanish bepul bo'lib, hozirda undan 26000dan ortiq tashkilotlar foydalanib kelmoqda. Buxgalteriya hisobining axborot tizimlari an'anaviy ravishda vazifalari quyidagi majmualarini o'z ichiga oladi: asosiy vositalar hisobi, moddiy boyliklar hisobi, mehnat va ish haqi (maosh) hisobi, tayyor mahsulotlar hisobi, moliyaviy hisoblash operatsiyalarining hisobi, ishlab chiqish harajatlari hisobi, yig'ma hisob va hisobotlarni tuzish. Buxgalteriya hisobida axborot texnologiyalari rivojlanishi yildan-yilga kuchaymoqda deya ayta olishimiz mumkin. Biznes tadqiqot kompaniyasi (2022) xabar berishicha, global buxgalteriya dasturiy ta'minot bozori 13,94 yilda 2021 milliard dollardan 15,71 milliard dollargacha o'sishi kutilmoqda, bu yillik yillik o'sish sur'ati (CAGR) 12,65% ni tashkil qiladi. Bundan tashqari, u ham bozor uchun o'sadi, deb taxmin \$24.13 milliard tomonidan 2026 bir CAGR da 11.34%. Ushbu hisobotda, shuningdek, avtomatlashtirish bozorda buxgalteriya dasturlarining yuqori talabini va o'sishini ta'minlaydi.

Taqqoslash uchun, buxgalteriya dasturining bozor qiymati haqida gap ketganda, so'nggi hisobotlar turli xil, ammo yaqin prognozlarni ko'rsatadi. Misol uchun, Digital Journal onlayn buxgalteriya dasturiy ta'minot bozori hisoboti (2022) bozor uchun 11.05% CAGRNI ko'rsatadi va 6,056.28 tomonidan \$2027 millionga etadi. Shu bilan birga, ReportLinker ning Global biznes buxgalteriya dasturiy ta'minot bozor buxgalteriya dasturi statistika 2022-2026 hisobot biznes buxgalteriya dasturiy ta'minot sanoati tomonidan o'sadi, deb ochib \$2.33 milliard, bir CAGR da 7.14% tomonidan 2026.

Buxgalteriya dasturiy ta'minoti tendentsiyalari:

Ma'lumotlar xavfsizligi rolining ortishi. Buxgalteriya firmalari maxfiy biznes ma'lumotlarini saqlaydi va boshqaradi va xavfsizlikning buzilishi mijozlar ma'lumotlarini

xavf ostiga qo'yishi mumkin. Masalan, 2021 yilda har besh kompaniyaning uchtadan ko'prog'i dasturiy ta'minotni etkazib berish zanjiri hujumlariga uchragan. Jiddiy moliyaviy zarardan tashqari, buzilgan ma'lumotlar sizning obro'ingizga putur etkazishi va zarar ko'rgan mijozlar tomonidan sudga da'vo qilinishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun buxgalteriya dasturiy ta'minoti sotuvchilari o'zlarining dasturiy ta'minotiga zamonaviy shifrlashni integratsiyalash, shuningdek, buxgalteriya ma'lumotlarining zaxira nusxalarini yaratish orqali foydalanuvchilarning himoyalanihini ta'minlaydilar.

Buxgalteriya hisobi uchun ma'lumotlar tahlilidan foydalanish. Buxgalteriya dasturiy ta'minotining tendentsiyalaridan biri bu katta hajmdagi ma'lumotlarni boshqarishda sun'iy intellektdan (AI) foydalanish. AI to'rtta asosiy yo'nalishda moliya va buxgalteriya vazifalarini yaxshilashga yordam beradi: audit tahlili, to'lovni sotib olish, naqd pulga buyurtma berish va moliyaviy rejalashtirish (Le Clair, 2022). Bundan tashqari, sun'iy intellekt xavflarni baholash, ma'lumotlarni standartlashtirish va robotlashtirilgan jarayonlarni avtomatlashtirish (RPA), matn tahlili, shuningdek, ML-ga asoslangan statistik modellashtirishni qo'llash orqali ushbu jarayonlarni oshirishga muvaffaq bo'ldi.

Birgalikda buxgalteriya hisobining keng tarqalishi. Masofaviy va gibrid ishlashga o'tish tashkilotlarda hamkorlikning yangi darajasini yaratdi. Pandemiya boshlanishidagi asosiy muammolardan biri bu jamoalar qanday qilib deyarli hamkorlik qilishi mumkin, bu esa to'g'ri tizimlarni o'rnatishni talab qiladi. Eng yaxshi buxgalteriya dasturi masofaviy guruhlariga bir platformada birgalikda ishlash va bir necha marta bosish orqali ma'lumot va g'oyalarni almashish imkonini beradi. Shunday qilib, buxgalteriya dasturiy ta'minotining tendentsiyalaridan biri bu jamoalar o'rtasida va jamoalar o'rtasida uzluksiz hamkorlik va ish jarayonlarini osonlashtiradigan vositalar integratsiyasidir.

Statistikani, tendentsiyalarni va eng yaxshi dasturiy ta'minot variantlarini tushunishdan tashqari, buxgalteriya dasturining amaliy afzalliklarini o'rganish juda muhimdir. Ushbu tizimlar moliyani boshqarishni yanada sodda va samarali qiladigan turli afzalliklarni taklif etadi:

- **Vaqtning tejash:** Hisob-faktura, ish haqi va soliq hisob-kitoblari kabi takroriy vazifalarni avtomatlashtiradi, bu esa qo'lda kiritish zaruriyatini kamaytiradi.

- **Xarajatlarning samaradorligi:** qimmat moliyaviy xatolarga olib kelishi mumkin bo'lgan inson xatosini kamaytiradi va keng ko'lamlı buxgalteriya xodimlariga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi.

- **Kengaytirilgan aniqlik:** To'g'ri moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etadi, chunki ko'plab dasturiy vositalar o'rnatilgan xatolarni aniqlash va tekshirish jarayonlari bilan birga keladi.

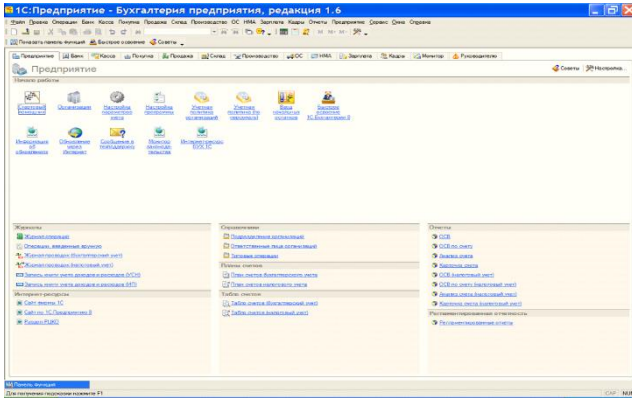
- **Yaxshilangan moliyaviy tushunchalar:** real vaqt rejimida moliyaviy salomatlik haqida tushunchalarni taklif qiladi, bu yaxshi qarorlar qabul qilish va moliyaviy strategiyalarni tezroq tuzatish imkonini beradi.

- **Xavfsiz ma'lumotlarni saqlash:** moliyaviy ma'lumotlarni xavfsiz, ko'pincha maxfiy ma'lumotlarni himoya qilish uchun shifrlash va zaxiralash xususiyatlari bilan saqlaydi.

• **Muvofiqlikni qo'llab-quvvatlash:** korxonalariga mahalliy va xalqaro soliq qoidalariga rioya qilishda yordam beradi, jarima va jarimalar xavfini kamaytiradi.

1C: O'zbekiston uchun Buxgalteriya 8 - buxgalteriya hisobi va soliq hisobini yuritish, hisobotlarni tayyorlash va topshirish uchun tayyor echimdir. Konfiguratsiya kichik va yirik korxonalarda, shu jumladan ulgurji, chakana, komissiya savdosi, professional va shaxsiy xizmatlar ko'rsatadi

1C: Buxgalteriya 8,0 amaliy dastur paketi imkoniyatlari:

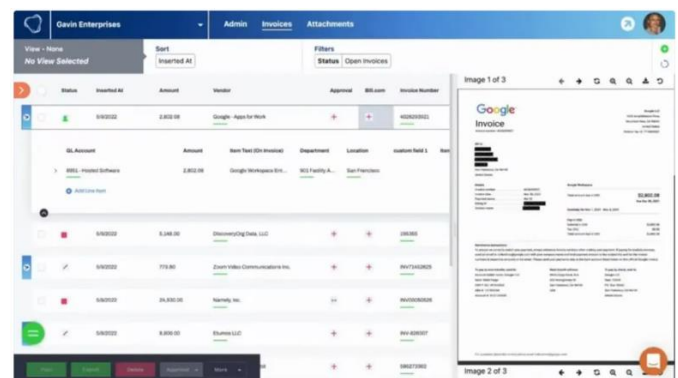

1C:Buxgalteriya 8,0 da barcha ma'lumotlar, bank hisoblari, ruyxat kodlari va korxon ishchilarining (pasport ma'lumotlari, kodlari, mansablari, maoshlari) saqlanadi; 1C:Buxgalteriya 8.0 da barcha buxgalteriya, soliq hisobotlari avtomatik tarzda tashkil topadi va ulami IFNSga chop etish yoki faylda saqlash mumkin. Xisobot tuzishni boshlash

1C:Buxgalteriya 8.0 da ishni boshlash uchun korxon haqidagi ma'lumot va korxonaning siyosiy taraflarini bilishning o'zi kifoya. Bunda dastur barcha dalillar orqali ish boshlashga moslashadi 1C:Buxgalteriya 8.0 asosiy afzalliklari: Soliq va buxgalteriya hisobini nazarda tutmagan holda ma'lumotlarni 1S:Buxgalterii 8.0ga qisman kiritish orqali tovarmoddiy zaxiralarini o'rtacha tannarxni aniqlab FIFO(first in first out) va LIFO(last in first out) usullarida hisoblaydi.

Buxgalteriya hisobini yuritishga mo'ljallangan dasturiy taminotlar juda ham ko'p.Masalan: NetSuite ERP (me'yoriy hujjatlarga muvofiqlik, avtomatlashtirish, bulutga kirish), Xero (Hisob-faktura, inventarizatsiyani boshqarish, ish haqini boshqarish), Tipalti (Hisob-fakturalarni avtomatlashtirilgan qayta ishlash, global to'lovlar, soliq qonunchiligini boshqarish) va hokozalar.Bu kabi dasturiy ta'minotlar buxgalteriya hisobini yuritishda ko'plab qulayliklarga egalik qilish va shu bilan kelajakdagi tendentsiyalarini belgilap beradi.

Shu o'rinda aytib o'tishimiz kerakki axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan sun'iy intellectning buxgalteriya hisobiga ta'siri , uning tez va xotosiz ishlashi va buning natijasida buxgalterlar ishining osonlashishi aytib o'tilmoqda.

Tadqiqotchi olim **Paulo Xorxe Ribeyroning** ta'kidlashicha: Sun'iy intellect AI shuningdek, buxgalteriya bo'limlarida xususan, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot va auditda sezilarli o'zgarishlar kiritmoqda. Sun'iy intellectning bizga taqdim etgan dastur va texnologiyalari juda ham kopayib bormoqda,

masalan; Vic.ai, Turbodoc, Docyt, Zeni, Truewind, Booke va shu kabi bir necha turlari mavjud. Ulardan Vic.ai ni ko'rib chiqsak:

Vic.ai - bu kreditorlik qarzlari jarayonlarini inqilob qiladigan, sun'iy intellektga asoslangan ilg'or buxgalteriya vositasi. Mashinani o'rganishning murakkab algoritmlaridan foydalangan holda, Vic.ai kreditorlik qarzlariga alohida e'tibor qaratgan holda turli moliyaviy vazifalarni avtomatlashtiradi va soddalashtiradi. Platformaning aqlli tizimi hisob-fakturalarni avtomatik tarzda qabul qilishi, tasniflashi va qayta ishlashi mumkin, bu esa ma'lumotlarni qo'lda kiritish zaruratini sezilarli darajada kamaytiradi va jarayondagi inson xatolarini deyarli yo'q qiladi.

Vic.ai-ning asosiy xususiyatlari:

- To'liq avtomatlashtirish/AI yetkazib berish bilan yangi imkoniyatlarni kashf eting.
- Fayllar va ma'lumotlarni osonlik bilan birlashtiring.
- Tasdiqlash oqimlari uchun vaqtni qisqartiring.
- Dunyo bo'ylab har qanday ERP tizimi bilan mos keladi.
- Yangi va to'g'ri tahlilni qo'lda bo'lmagan tasniflash orqali ko'rib chiqing.

XULOSA VA TA'KLIFLAR

Xulosa qilishimiz mumkinki, buxgalteriya hisobni yuritishda qo'llaniladigan dasturiy ta'minotlar hisob tizimining yanada natijali ishlashiga yordam berib kelmoqda. Shu jumladan, buxgalteriya hisobining zamonaviy avtomatlashtirilgan dasturiy ta'minotlarini amaliyotga keng joriy qilinishi moliyaviy texnologiyalar kompaniyalarining ham moliyaviy bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Sun'iy intellektning rivojlanishi va uning buxgalteriya hisobiga ta'siri yaqin kelajakdagi buxgalter kasibini butunlay yo'q qiladimi?, -degan savol tug'dirishi mumkin. Lekin buxgalter kasibi yuzma-yuz kasb deb hisoblanadi. Buxgalter xizmatining mijozlari hozirgi davrda zamonaviy texnologiyalardan farqli ravishda odamlarga ko'proq ishonadilar, chunki sun'iy intellektlar bexostan zarar ko'rishini, yani virusga uchrashi, hackerlar tomonidan buzib kirilishi mumkin. Buning natijasida ma'lumotlar o'g'irlanishi, yo'q qilinishi mumkin. Buxgalterlar esa odam sifatida ma'lumotlarni ma'lum qismini o'z miyyasida saqlashi, tajriba va bilimi asosida har qanday holatta ishlay oladi.

Bugungi kunda buxgalteriya hisobi sohasida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish dolzarb masala bo'lib kelmoqda. Ko'plab korxonalarda hali ham eskirgan va noqulay dasturlardan foydalanishmoqda. Zamonaviy buxgalteriya dasturlarini jo'riy etish orqali ish samaradorligini oshirish, xatolarni kamaytirish va vaqtni tejashga erishish mumkin. Buning uchun davlat tomonidan moliyaviy va texnik yordam ko'rsatilishi, korxonaning yanada rivojlanishi va yuritmizga foydali tovar va xizmatlarini ishlab chiqishiga yo'l ochib beradi. Shu o'rinda aytib o'tishimiz kerakki, zamonaviy dasturlar bilan ishlash uchun malakali kadrlarni tayyorlash, IT sohasidagi mutaxassislarining zarurligi va ular yordamida zamonaviy texnologiyalarni yanada takomillashtirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2010-yil 22-dekabrda 2169-son bilan ro'yxatga olingan "Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi to'g'risidagi yo'riqnoma".
2. Kenneth C.Loudon, Jone P.Loudon. Management Information Systems. New York, 2016.
3. S.S.Gulomov, B.A.Begalov. Informatika va axborot texnologiyalari. Darslik. -T.: "Fan". 2010.
4. Buxgalteriya hisobining axborot tizim lari: Qtjuv qo'llanma / A.A.Karimov va boshqalar. - T.: "Iqtisod-Moliya", 2018. - 192 b.
5. D.R. O'ng'arov, S.Sh. Eraliyeva. Sun'iy intellektning bugungi kundagi ahamiyati. Science And Innovation International Scientific Journal Volume 1 ISSUE 8 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337
6. https://www.linkedin.com/redirect?url=https%3A%2F%2Fwww.vic.ai&urlhas h=X4CI&trk=about_website
7. <https://www.vic.ai/>
8. <https://research.com/software/best-accounting-software>